

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ____ ” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«Формування стратегії сталого розвитку АПК України»**

Виконавець:

студент ЦЗВФН

Журило Сергій Сергійович _____

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Андрейченко Андрій Вадимович _____

Одеса-2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	6
1.1. Поняття, необхідність та основні завдання стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України	6
1.2. Порядок розробки стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України та її змістове заповнення	12
1.3. Вивчення європейського досвіду формування стратегій розвитку агропромислового комплексу	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	34
2.1. Загальна характеристика України як агропромислової держави	34
2.2. Оцінка структури аграрного ринку	43
2.3. Аналіз поточної стратегії розвитку України	58
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	73
3.1. Стратегічна ціль – брендинг країни як місця, привабливого для проживання	73
3.2. Економічна міцність сільськогосподарського підприємництва як засада ефективності розвитку агропромислового комплексу України	80
3.3. Оцінка ефективності та ризиків діяльності зі стратегічного розвитку країни	85
ВИСНОВКИ	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із найліпших методів гарантування відповідних умов для забезпечення життєдіяльності сучасного та майбутніх поколінь світовим суспільством вважається концепція сталого розвитку. За умов посилення глобалізаційних процесів та акценту України на інтеграцію в європейський простір, виникає необхідність прийняття зобов'язань стосовно дотримання принципів сталого розвитку. Аграрний сектор, у відміну від численних інших галузей, попри економічні труднощі, демонструє позитивні тенденції у зростанні та має особливий вплив на національну економіку. Відтак, стабільність його розвитку буде визначальною для загальної динаміки економічного функціонування

Багатофункціональність аграрного виробництва, яка визнається вітчизняними економістами-аграрниками та є основою європейської аграрної політики, вимагає досягнення та підтримки гармонії у всіх його аспектах: економічному зростанні, забезпеченні продовольчої безпеки, охороні навколишнього середовища та розвитку сільських територій. Недвозначність у виборі шляху розвитку аграрного сектору в користь сталого підходу стає все більш яскравою.

Формування стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України визначається низкою факторів, які впливають на сучасний стан та перспективи розвитку сільськогосподарського сектору в Україні. Це, зокрема: проблеми економіки, соціальна відповідальність, зміни клімату, глобальна конкуренція, забезпечення продовольчої безпеки, політичні та економічні реформи. Кожен із зазначених факторів відіграє особливу роль в формуванні відповідної стратегії. Так, світ стикається з викликами щодо ефективного використання ресурсів та збереження природи, що визначає актуальність визначення стратегії сталого розвитку для українського агропромислового сектору; врахування соціальних аспектів управління агропромисловим комплексом необхідне для забезпечення справедливого розподілу користей від

сільськогосподарської діяльності та підтримки місцевих громад; агропромисловий сектор є особливо вразливим до змін клімату, тож розробка стратегії сталого розвитку дозволяє адаптувати аграрний сектор до нових кліматичних умов та мінімізувати негативні впливи на довкілля; забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва України на світовому ринку передбачає впровадження сучасних технологій та підвищення ефективності виробництва; сталий розвиток агропромислового комплексу є ключовим фактором для забезпечення національної продовольчої безпеки та зниження залежності від імпорту; нинішні політичні та економічні зміни в Україні вимагають нових підходів до розвитку агропромислового сектору, які враховують сучасні тенденції та вимоги. Тож, в сукупності можна зробити висновок, що формування стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України є важливим завданням, що враховує комплекс економічних, екологічних та соціальних факторів для створення ефективного та стійкого аграрного сектору в країні.

Метою дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України.

Для досягнення зазначеної мети в роботі вирішувалися такі **задачі**:

- проаналізувати поняття, необхідність та основні завдання стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України;
- вивчити порядок розробки стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України та її змістове заповнення;
- розглянути європейський досвід формування стратегій розвитку агропромислового комплексу;
- охарактеризувати Україну як агропромислову державу;
- здійснити оцінку структури аграрного ринку;
- проаналізувати поточну стратегію розвитку України;
- розглянути категорію брендингу країни як місця, привабливого для проживання;

- охарактеризувати економічну міцність сільськогосподарського підприємництва;

- оцінити ефективність та ризики діяльності зі стратегічного розвитку країни.

Об’єкт дослідження є економічні відносини, що виникають під час формування стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України.

Предмет дослідження є формування стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані такі загальнонаукові та спеціально-правові методи наукового пізнання як: діалектичний; герменевтичний; системно-структурний; формально-логічний; порівняльно-правовий.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (109 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 116 сторінок. Основний зміст викладено на 105 сторінках. Робота містить 1 таблицю, 12 рисунків.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези у IX Міжнародній науково–практичній конференції (2023 р.): Андрейченко А. В., Журило С. С. Окремі питання екологічного стану агропромислового комплексу. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково- практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.).* Одеса, 2023. С. 37-39.

ВИСНОВКИ

1. Стратегія сталого розвитку агропромислового комплексу України є системним планом, спрямованим на забезпечення взаємної гармонії між економічним, соціальним та екологічним розвитком сільськогосподарського сектору. Ця стратегія розглядається як інтегрована модель, спрямована на підтримку та покращення сучасного аграрного виробництва, збереження ресурсів та забезпечення стійкості галузі в довгостроковій перспективі.

Необхідність стратегії сталого розвитку має забезпечити: економічну стійкість (забезпечення стійкості та конкурентоспроможності агропромислового сектору в умовах глобалізації та ринкової конкуренції); соціальну відповідальність (збалансований розвиток, який сприяє соціальному добробуту та забезпеченню якісного життя сільського населення); екологічну збалансованість (збереження природних ресурсів, підтримка екологічно чистого виробництва та мінімізація негативного впливу на довкілля); інноваційний розвиток (залучення сучасних технологій та інновацій для підвищення продуктивності та якості сільськогосподарського виробництва).

Основними завданнями стратегії сталого розвитку є:

- підвищення ефективності виробництва, зокрема, запровадження сучасних агротехнічних та технологічних рішень для підвищення врожайності та зниження витрат;
- соціальне забезпечення сільського населення, а саме створення умов для підвищення рівня життя та доступу до освіти та медичних послуг;
- забезпечення екологічної стійкості, тобто розвиток агропромислового сектору, який мінімізує негативний вплив на довкілля та зберігає природні ресурси;
- забезпечення ринкової конкурентоспроможності - підтримка експортної спрямованості та розвитку інновацій для конкуренції на світовому ринку;

- розбудова інфраструктури, а саме забезпечення сучасної інфраструктури для зручності виробництва, зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції

2. Порядок розробки стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу України включає кілька етапів, а саме: 1) підготовчий етап (включає оцінку економічного, соціального та екологічного стану агропромислового комплексу України, визначення проблем та викликів й залучення різних зацікавлених сторін, включаючи представників влади, бізнесу, науки, та громадськості; 2) визначення місії (включає визначення бажаного майбутнього стану агропромислового комплексу та встановлення основних завдань та цілей, які визначають роль сектору в суспільстві; 3) визначення стратегічних цілей і завдань (включає визначення ключових напрямків розвитку, таких як підвищення продуктивності, соціальне забезпечення та екологічна стійкість, а також конкретизація кроків та дій, необхідних для досягнення поставлених цілей); 4) аналіз інструментів та ресурсів (включає аналіз економічних, правових та організаційних інструментів для впровадження стратегії й визначення фінансових, технічних, та людських ресурсів для реалізації стратегії); 5) розробка конкретних заходів та проєктів (включає розробку деталей заходів, які допоможуть досягти поставлених цілей, а також визначення етапів та кроків для ефективної реалізації стратегії); 6) залучення громадськості та консультування (включає залучення громадськості для отримання додаткових ідей та перевірки прийнятих рішень, а також утворення партнерств із стейкхолдерами для спільної реалізації стратегії); 7) розробка моніторингових та оціночних механізмів (включає розробку системи показників для відстеження прогресу реалізації стратегії та розробку механізмів для оцінки результатів та внесення необхідних корекцій); 8) підготовка стратегії до прийняття (включає підготовку повного та систематизованого документу зі стратегією, а також забезпечення готовності до прийняття стратегії владними органами); 9) впровадження та моніторинг (це, зокрема, запуск конкретних проєктів та заходів, орієнтованих на досягнення цілей

стратегії, а також постійне відстеження та аналіз впровадження стратегії та внесення необхідних корекцій).

3. Європейський досвід свідчить про те, що врахування екологічних, економічних та соціальних аспектів сприяє створенню гармонійного та сталого агропромислового комплексу. Реалізація цих стратегій може бути допомогою для інших країн у розробці власних ефективних підходів до розвитку сільського господарства, сприяючи при цьому вирішенню глобальних викликів, таких як забезпечення продовольства, боротьба зі змінами клімату та забезпечення сталого розвитку. Такий обмін досвідом визначає не лише економічні вигоди, але й сприяє спільній відповідальності країн у вирішенні актуальних проблем глобальної громади.

4. Агропромисловий сектор виступає ключовим елементом національної економіки, його стратегічне значення обґрунтоване внеском у формування продовольчої безпеки та незалежності держави, стимулюванням розвитку внутрішніх та зовнішніх ринків, а також нарощуванням експортного потенціалу України. Ефективне функціонування структурно-функціональних параметрів агропромислового сектора економіки не лише є основою для забезпечення збалансованості економічної, соціальної та екологічної сфер держави, але й сприяє підвищенню рівня добробуту населення та формуванню нових можливостей для зайнятості.

Успіх агропромислового сектору України залежить від комплексного підходу до управління ресурсами, впровадження сучасних технологій, підтримки влади та створення сприятливого бізнес-середовища. Досягнення в цих напрямках сприятимуть не тільки збільшенню продуктивності агросектору, але й сприятимуть утвердженню України як важливого гравця на світовій агропромисловій арені.

5. Призначення інфраструктури аграрного ринку полягає у забезпеченні руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача, на підставі чого під інфраструктурою аграрного ринку потрібно розуміти діяльність суб'єктів господарювання, що здійснюють посередницькі послуги в реалізації

продукції, надають допоміжні сервіси (зберігання, пакування, передпродажну підготовку і т.д.), а також суб'єктів, які виконують функції та повноваження, необхідні для реалізації сільськогосподарської продукції. Це можуть бути Гарантійний фонд для виконання зобов'язань за складськими документами на зерно, Державний агент для забезпечення експорту та імпорту зерна і продуктів його переробки, органи сертифікації органічного виробництва, акредитовані лабораторії на агропродовольчому ринку, державні органи ветеринарної медицини та інші.

6. Аналіз поточної стратегії розвитку агропромислового комплексу України є важливим для формування раціональних рішень та визначення стратегічних напрямків, спрямованих на стабільний та сталий розвиток цього важливого сектору національної економіки.

Агропромисловий сектор України стоїть перед рядом викликів і можливостей. Це, зокрема, впровадження інноваційних технологій у виробництво, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу в агросфері, а також удосконалення системи підтримки сільськогосподарських виробників. Необхідним є й використання природних ресурсів та врахування екологічних аспектів у стратегічному плануванні. Активна роль держави, сектору бізнесу та громадськості визначатиме успіх реалізації стратегії та визначатиме подальші перспективи для агропромислового комплексу України

7. Для виведення та просування товару на ринку важливу роль відіграє брендинг, який стає важливим ідентифікатором виробника, формує його імідж та гарантує якість. Від створення продукту до його наявності на ринку, політика брендингу відіграє значущу роль у маркетинговій стратегії провідних виробників товарів. Головним завданням для виробників є досягнення лояльності та стійкої прихильності споживачів до їхнього товару через ефективну стратегію брендингу.

В контексті концепції сталого еколого-економічного розвитку, "екологічні товари" і екологічний брендинг набувають особливого значення в сучасному

світі. Таким чином, вивчення сутності, особливостей та поточного стану екологічного брендингу в Україні викликає великий інтерес і актуалізує перспективи подальших досліджень в цьому напрямі.

8. Економічна міцність сільськогосподарського підприємництва виступає не лише як елемент структури агропромислового комплексу, але й як ключовий фактор, що визначає його конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Забезпечення стабільності та ефективності підприємств відіграє критичну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку економіки та підвищенні якості життя сільського населення.

Важливим елементом економічної міцності є раціональне використання ресурсів, впровадження сучасних технологій, а також розвинені системи управління та маркетингу. Сприяючи сталому розвитку та забезпечуючи сталісність прибутковості, сільське господарство стає не лише джерелом економічного зростання, але й важливим ланком в системі забезпечення стійкості всього суспільства.

Впровадження заходів, спрямованих на підтримку економічної міцності сільськогосподарських підприємств, потребує комплексного підходу з боку держави, бізнесу та наукових установ. Такий підхід дозволяє створити умови для високоефективного та сталого розвитку агропромислового комплексу України, сприяючи впровадженню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності та забезпеченню стійкого економічного росту.

9. Однією з ключових умов ефективності є визначення конкретних цілей та завдань, які відповідають внутрішнім і зовнішнім викликам. Спрямованість на інновації, підвищення якості продукції та розробка узгоджених стратегій маркетингу грають важливу роль у досягненні цих цілей.

Врахування ризиків є не менш важливим етапом. Встановлення механізмів передбачення, оцінки та управління ризиками є ключовими для забезпечення стійкості агропромислового комплексу перед економічними, екологічними та соціальними турбулентностями. Також, слід враховувати соціальний аспект

стратегічного розвитку, взаємодію з сільським населенням, підтримку малих та середніх фермерських господарств та створення умов для забезпечення соціальної стабільності.

Оцінка ефективності та ризиків стратегічного розвитку агропромислового комплексу країни вимагає балансування між інноваційними підходами, врахуванням ризиків та уважним плануванням для забезпечення сталого розвитку. Цей процес слугує основою для створення агропромислового сектору, який не лише відповідає сучасним викликам, але й забезпечує благополуччя суспільства та високий ступінь конкурентоспроможності на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрна гра: чи зможе хтось із українських банків нагодувати аграріїв дешевими кредитами у 2018 році? URL:<https://nabu.ua/ua/agrarna-grachi-zmozhe-htos.html> (дата звернення: 04.11.2023)
2. Аграрне право України: підручник / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк та ін.; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.
3. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції / М. Г. Бетлій, О. М. Бородіна, С. В. Бородін та ін.; за ред. О. М. Бородіной. Ужгород: ІВА, 2006.
4. Агрохолдинг. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Агрохолдинг> (дата звернення: 21.09.2023)
5. Андрейченко А. В. Науково-економічні основи розвитку безвідходного агропромислового виробництва: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 362 с.
6. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. К. : КНЕУ, 2013. 779 с.
7. Білецька Л. В., Білецький Л. В., Савич В. І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка): навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 688 с.
8. Бобкова А. Г., Павлюченко Ю. М. Учасники відносин у сфері екологічного підприємництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 56–62.
9. Бородіна О. М. Науково-прикладні засади реконструктивного розвитку сільського господарства та села в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2016. №4. С. 70-80.
10. Булгаков А. А. Лекції з економічної теорії. 2010. URL: <https://pravo.studio/ekonomicheskaya-teoriya/rinok-rinkovi-strukturi-analiz-popitu-39718.html> (дата звернення: 18.09.2023)

11. В Україні створено Національну платформу продовольчої безпеки. Сайт Держпродспоживслужби. 2022. 20 березня. URL: <https://dpss.gov.ua/news/v-ukrayini-stvoreno-nacionalnu-platformu-prodovolchoyi-bezpeki> (дата звернення: 12.09.2023)
12. Важинський Ф. Європейський досвід реформування аграрного сектору економіки: можливості для України: аналітична записка. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20160202.pdf> (дата звернення: 18.09.2023)
13. Вакар Т.В. Брендинг сільських територій: автореф. дис.. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Житомир, 2017. 23 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.
15. Вірченко О.В. Інституційні особливості формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. *Ефективна економіка*. 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2345>. (дата звернення: 31.07.2023)
16. Воронов М. П. Питання загальної класифікації ринків. *Сучасні питання економіки і права*. 2012. № 1. С. 35–40.
17. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Земельна реформа : проблеми і перспективи розвитку аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2017. №1. С.5-14.
18. Гальчинський А. Україна пройшла точку неповернення. *Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня»*. Україна, 2014. № 23. (169). 28 червня.
19. Гафурова О. В. Щодо екологізації аграрного законодавства. *Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: матер. «Круглого столу»* (м. Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Х.: Право, 2015. С. 71-73.
20. Герасимів З. М. Сталий розвиток сільського господарства. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 16-19.
21. Головачова О. С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку. *Бізнес інформ*. 2013. № 5. С. 178-183.

22. Господарський кодекс України. К.: Національний книжковий проект, 2011. 160 с.
23. Дейлі Г. Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку: Пер. з англ. К.: Інтелсфера, 2002. 312 с.
24. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: моногр. / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. К.: Вид. О. М. Ешке, 2014. С. 6-8.
25. Державна аграрна політика: необхідність, суть, структура та принципи: менеджмент фермерських господарств. Агропромисловість: навч. матер. онлайн. URL: https://pidruchniki.com/1749011061747/menedzhment/derzhavna_agrarna_politika_neobhidnist_sut_struktura_printsipi (дата звернення: 03.08.2023)
26. Дубина М. В. Структура ринку фінансових послуг. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 4(1). С. 113–117.
27. Дудар Т. Г., Дудар В. Т. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 246 с.
28. За 2020 рік Продовольчо-зернова корпорація отримала 5,8 мільярдів збитку. *Економічна правда*. 16.04.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/04/16/673072/> (дата звернення: 02.09.2023)
29. Зінчук Т. О. Сучасна парадигма Спільної аграрної політики ЄС як протидія глобальним викликам та дезінтеграції. *Економіка АПК*. 2017. №10. С. 78–85.
30. Інформація щодо фінансування програм підтримки розвитку АПК у 2019 році з державного бюджету. URL: https://podilsk-rda.od.gov.ua/wp-content/uploads/old-files/03.2019/f_nansova_p_dtrimka_apk.pdf (дата звернення 15.10.2023)

31. Іртищева І., Стегней М. І. Фактори та особливості екологічно сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1 (163). С. 302-310.
32. Калініченко С., Сподар К. Особливості формування брендингу територій. *Modeling the development of the economic systems*. URL: <https://mdes.khmn.edu.ua/index.php/mdes/article/view/85> (дата звернення: 10.10.2023)
33. Кваша С. М., Григор'єв С. О. Сутність та особливості аграрного ринку. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. Т. 21. Вип. 8 (50). С. 56–59.
34. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. пр. Одеса, 2013. Вип. 1 (48). С. 85-89.
35. Кириленко І. Г., Дем'янчук В. В., Андрющенко Б. В. Деякі аспекти державної аграрної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи. *Економіка АПК*. 2008. № 11. С. 4–9.
36. Кирилов Ю. Є. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 420 с.
37. Кирилюк Є. М. Аграрний ринок як економічна категорія: сутнісні ознаки й особливості. *Агросвіт*. 2011. № 12. С. 2–10.
38. Кіндзерський В.В. Державне регулювання аграрного сектора економіки: імплементація зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 5. С. 24–30.
39. Кодекс Аліментаріус – збірник міжнародно-схвалених, уніфікованих стандартів на харчові продукти, розроблених під керівництвом FAO.
40. Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/24198> (дата звернення: 18.10.2023)

41. Король О. Суворий експорт 2022: як під час війни продати українське зерно та запобігти продовольчій катастрофі у світі? Сайт Latifundist.com. 12.05.2022. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/969-suvorij-eksport-2022-yak-pid-chas-vijni-prodati-ukrayinske-zerno-ta-zapobigti-prodovolchij-katastrofi-u-sviti> (дата звернення: 14.09.2023)
42. Кравець І. М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 240 с.
43. Кузьмук О. Територіальний брендинг як інструмент місцевого розвитку. *Вісник Львівського університету*. 2018. Вип. 16. С. 156-161.
44. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: моногр. К.: Логос, 2011.
45. Курман Т. В. Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні: національний та міжнародний аспект. *Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика*: монографія. Харків: ФІНН, 2010. С. 82-101.
46. Курман Т.В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення : монографія. Харків : Юрайт, 2018. 376 с.
47. Куценко А. О. Господарсько-правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання на ринку м'ясо-молочної продукції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2012. 149 с.
48. Лемещенко Н.М. Інституційне забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Умань, 2019. 227 с.
49. Майн В. В. Етимологічні основи сутності ринку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. Полтава, 2013. № 1. С. 73–77.
50. Малік М.Й. Підприємництво і розвиток сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 97–103.

51. Маргасова В. Г., Бобришев Є. С. Сучасний стан інноваційної активності в Україні. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Серія : Економічні науки. 2017. Випуск 45. Частина II. С. 38–45.
52. Мардус Н. Ю. Розуміння ринку та його класифікація за ознаками. *Економічний простір*. 2017. № 126. С. 61–70.
53. Марушевський Г.Б. Етика збалансованого розвитку: Монографія. К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2008. 440 с.
54. Марченко С. І. Правові засади аграрного ринку в Україні. *Науко-вий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. Херсон, 2015. Вип. 6. Т. 2. С. 10–12.
55. Мельничук О. І. Особливості маркетингової діяльності аграрних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія економіка*. 2013. Випуск 2 (39). Частина 1. С. 171–175.
56. Міжнародна оцінка сільськогосподарських знань, науки і технологій на цілий розвиток (МОСНТР). Резюме Глобальної оцінки для директивного органу. URL: <http://www.unep.org/> (дата звернення: 08.09.2023)
57. Могилова М. М., Білоусько Я. К., Підлісецький Г. М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 61–67.
58. Мочерний С. В. Економічна теорія: посіб. Київ: Вид. центр «Ака-демія», 2003. 656 с.
59. Національний бренд України: крізь призму сприйняття держави за кордоном. URL: <https://adastra.org.ua/blog/nacionalnij-brend-ukrayini-kriz-prizmu-spriinyattya-derzhavi-za-kordonom> (дата звернення: 12.10.2023)
60. Негода Ю. В. Концептуальні аспекти стратегії трансформації аграрного сектору. *Економіка і держава*. 2020. № 2. С. 40–43.
61. Одарченко К. Репутація країни та національні бренди. URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/484614_reputatsiya_krain_natsionalni.html (дата звернення: 15.10.2023)

62. Основи економічної теорії: підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; за ред. А. А. Чухна. Київ: Вища школа, 2001. 606 с.
63. Основи економічної теорії: підручник / за заг. ред. д-ра економ. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2008. 448 с.
64. Осташко Т. О. Ринкова трансформація аграрного сектора. Київ: Фенікс, 2004. 280 с.
65. П'ясецька-Устич С.В. Генезис спільної аграрної політики ЄС: перспективи та ризики для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 16. С. 23-28.
66. Павленчик Н. Ф. Ринок сільськогосподарської продукції: методологічні та методичні основи формування і функціонування: монографія. Львів: «Ліга-Прес», 2014. 392 с.
67. Павленчик Н. Ф. Теоретико-методологічні основи функціонування ринку сільськогосподарської продукції: дис. ... д-ра економ. наук: 08.00.03. Львів, 2015. 447 с
68. Павленчик Н. Ф. Теоретичні основи обґрунтування дефініції «ринку сільськогосподарської продукції». *Економіка АПК*. 2014. № 1. С. 85–92.
69. Павлюченко Ю. Концептуальні засади господарсько-правового забезпечення аграрного ринку: моногр. Вінниця, 2022. 360 с.
70. Підсумки 2022 року та очікувані результати щодо 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-ta-ochikuvannya-shchodo-2023-roku> (дата звернення: 20.10.2023)
71. Погорєлов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Теоретичні та прикладні питання економіки. К., 2012. Вип. 27, т. 1. С. 30-34.
72. Покальчук М. Ю. Реалії аграрного ринку. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. С. 1-11.
73. Полюхович В. І. Господарсько-правовий механізм державного регулювання фондового ринку України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2012. 450 с.

74. Попадинець Н. М. Внутрішній ринок: підходи до визначення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 6. С. 124–129.
75. Попова О. Агросфера: соціоекономічний зміст і засади сталого розвитку. *Економіка України*. 2012. № 5. С. 77-80.
76. Право Європейського Союзу: навч. посіб. / за заг. ред. Р. А. Петрова. 2-ге вид. К.: Істина, 2009.
77. Про вдосконалення формування інвестицій на соціальний розвиток села та агропромислового комплексу: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 1992 р. N423. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KMP92423.html (дата звернення: 15.08.2023)
78. Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку: Указ Президента України від 06.06.2000 р. № 767/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 23. Ст. 931.
79. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18 жовтня 2005 р. N2982-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2982-15> (дата звернення: 18.08.2023)
80. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text> (дата звернення: 08.09.2023)
81. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text> (дата звернення: 08.09.2023)
82. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон від 17 жовтня 1990р. N 400-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/400-12> (дата звернення: 25.08.2023)

83. Про стан реалізації програм державної та регіональної підтримки агропромислового комплексу. URL: <https://oda.od.gov.ua/statics/pages/files/5b190f4d218e5.pdf> (дата звернення 20.09.2023)
84. Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років: Закон України від 18 січня 2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2238-14> (дата звернення: 12.08.2023)
85. Прогрес: Вільна енциклопедія Вікіпедія. Доступний з <https://uk.wikipedia.org/wiki/Прогрес> (дата звернення: 17.08.2023)
86. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва: посібник у питаннях і відповідях / В. М. Алексійчук, В. Я. Амбросов, Л. О. Артикульний, В. Ю. Белінський; за ред. П. Т. Саблука. Київ: ІАЕ УААН, 1999. 532 с.
87. Савельєва О. М. Правове регулювання відносин в агросфері: моногр. / за заг. ред. М. В. Шульги. Х.: Друкарня Мадрид, 2017. С. 43-44.
88. Садовой С. І. Правове регулювання виробництва зерна в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2010. 180 с.
89. Самойлик Ю. В. Розвиток агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки: дис. ... д-ра економ. наук: 08.00.03. Полтава, 2019. 634 с.
90. Созінов О. Агросфера України у XX столітті. *Вісн. Нац. акад. наук України*. 2001. № 10. С. 98-105.
91. Созінов О. О. Агросфера України (минуле, сьогодення, майбутнє): наук. записки. Т. 9. Спец. вип. К.: «Academia», 1999. 381 с.
92. Стан агропромислового комплексу у 2021 році. URL: https://agro.od.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/stan-apk-_2021-rik.pdf (дата звернення 15.09.2023)
93. Статівка А., Шуміло І. Проблеми гармонізації законодавства України про державну підтримку сільського господарства із законодавством ЄС. *Право України*. 2005. № 8. С. 132–135.

94. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р.
95. Стратегія сталого розвитку: підручник / За ред. В.М.Боголюбова і. К.: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с.
96. Судомир С. М. Гармонізація розвитку сільських територій: синергетичний підхід. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2013. № 2 (22). Т. 1. С. 259–263.
97. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: монографія. К.: ЦП «Компринт», 2015. 483 с.
98. Трегобчук В., Прадун В. Аграрна сфера: модель сталого розвитку. *Вісн. Нац.акад. наук України*. 2004. № 9. С. 5-9.
99. Угода про сільське господарство (Додаток 1А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі) від 15.04.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_005#Text (дата звернення: 01.10.2023)
100. Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/> (дата звернення: 01.10.2023)
101. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни: аналітична доповідь. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny> (дата звернення: 02.10.2023)
102. Урба С.І. Пріоритети та інструменти розвитку аграрного сектора в системі забезпечення економічної безпеки України: дис. ... д-ра екон. Наук: 08.00.03. Львів, 2019. 562 с.
103. Уркевич В. Ю. Поняття та сутність державної аграрної політики України. *Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення*: моногр. / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. К.: Вид. О. М. Ешке, 2014. С. 20-50.

- 104.Чумак Л. Ф. Сучасні тенденції розвитку підприємств. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. Вип. 6(4). 2012. С.176-181.
- 105.Шишпанова Н. О. Зарубіжний досвід аграрного страхування та можливості його впровадження у вітчизняну страхову практику. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2018. Вип. 22. С. 872–876
- 106.Шморгун Л. Г. Менеджмент організацій: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 452 с.
- 107.Шпикуляк О. Г. Інституції та механізми регулювання аграрного ринку: теоретико-практична оцінка функціонування. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 2. С. 46-59.
- 108.Щуревич Л. М. Пріоритети аграрної політики України в контексті європейської інтеграції. *Зб. наук. пр. Нац. акад. держ. управління*. 2017. Вип. 2. С. 108-110.
- 109.Юлдашев О. Х. Методологічні засади регуляторної політики у сфері господарської діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2007. 629 с.